

DRŽAVE AFRIŠKEGA ISLAMA

Bogomil Ferfila
DRŽAVE AFRIŠKEGA ISLAMA

Knjižna zbirka: **Politični procesi in institucije**

Izdajatelj: Fakulteta za družbene vede, Založba FDV, Ljubljana, 2020

Za založbo: prof. dr. Monika Kalin Golob

Copyright © po delih in v celoti Fakulteta za družbene vede,
Založba FDV 2020, Ljubljana. Fotokopiranje in razmnoževanje
po delih in v celoti je prepovedano.
Vse pravice pridržane.

Recenzenta: prof. dr. Miro Haček
prof. dr. Marjan Brezovšek

Lektoriranje: Ana Marija Trobec

Grafična priprava: Mateja Vrbinc

Tisk: Demat

Knjiga se tiska kot sprotni tisk.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

308(6-69:28)

908(6-69:28)

FERFILA, Bogomil

Države afriškega islama / Bogomil Ferfila. - Ljubljana : Fakulteta za družbene vede, Založba FDV, 2020. - (Knjižna zbirka Politični procesi in institucije)

ISBN 978-961-235-931-7

COBISS.SI-ID 30881283

Bogomil Ferfila

**DRŽAVE
AFRIŠKEGA
ISLAMA**

Ljubljana, 2020

VSEBINA

PREBIVALSTVO AFRIKE	9
DEMOGRAFSKI TRENDI	9
ETNIČNE SKUPNOSTI	14
REVŠČINA	16
GOSPODARSTVO	20
MIGRACIJE	23
RELIGIJA	29
<i>Islam</i>	29
<i>Kršćanstvo</i>	35
<i>Tradicionalne afriške religije</i>	39
<i>Delitev religij</i>	40
<i>Tradicionalni zdravilci</i>	42
<i>Afriška mitologija</i>	46
ČAD	64
NIGER	70
NIGERIJA	78
GVINEJA	87
SIERA LEONE	94
SENEGAL	104
KOMORSKI OTOKI	112
FIZIČNA IN SOCIALNA GEOGRAFIJA	112
STAREJŠA ZGODOVINA	117
DESETLETJA VOJAŠKIH UDAROV IN NESTABILNOSTI NA ZAČETKU NEODVISNOSTI KOMORSKIH OTOKOV	119
GOSPODARSTVO IN DRUŽBA	123
BURKINA FASO	131
MAROKO	136
FIZIČNA IN SOCIALNA GEOGRAFIJA	141
NOVEJŠI RAZVOJ	148
ZUNANJA POLITIKA	165
TUNIZIJA	173
ZEMLJEPISNE IN PODNEBNE ZNAČILNOSTI	173
GOSPODARSTVO IN POLITIKA	175

PREBIVALSTVENE IN DRUŽBENE ZNAČILNOSTI	180
NADALJEVANJE IN POGLABLJANJE POLITIČNE NESTABILNOSTI V TUNIZIJI	187
ZUNANJA POLITIKA	191
GOSPODARSTVO	199
NOVEJŠI RAZVOJ	200
EGIPT	213
DŽIBUTI	219
LIBIJA	224
MAVRETANIJA	237
SAHRAVI – ZAHODNA SAHARA	243
SOMALIJA	247
ALŽIRIJA	250
SUDAN IN JUŽNI SUDAN	254
STAREJŠA ZGODOVINA	254
PRVE PARLAMENTARNE IN VOJAŠKE VLADE V NEODVISNEM SUDANU	260
ISLAMISTIČNA REVOLUCIJA IN VLADAVINA HASANA AL-TURABIJA	266
VLADANJE UMAR AL-BASHIRJA V OBDOBJU 1996–2011 IN ROJSTVO JUŽNEGA SUDANA	273
TRAGEDIJA V DARFURJU	285
JUŽNI SUDAN DANES	296
<i>Politični sistem</i>	298
<i>Gospodarstvo</i>	301
<i>Zunanja politika in vojaštvo</i>	304
<i>Fizična in socialna geografija</i>	305
SUDAN DANES	309
<i>Politični sistem</i>	310
<i>Gospodarstvo</i>	312
<i>Zunanja politika in vojaštvo</i>	313
<i>Fizična in socialna geografija</i>	317
MALI	325
VOJNA V MALIJU	325
<i>Zgodovinsko ozadje</i>	325
<i>Prebivalstvo</i>	331
<i>Spopadi na severu</i>	338
RAZMERE NA SEVERU DANES	346

GAMBIJA	353
INOVATIVNI GAMBIJSKI PREDSEDNIK – ČAROVNIK	
IN DREVO S PUŠKINO CEVJO	353
DRUŽBA, POLITIKA IN OBREDI	
V PREDKOLONIALNI SENEGAMBIJI	365
<i>Družbeno-kastna sestava</i>	366
<i>Vladanje</i>	372
<i>Obredi</i>	376
<i>Rojstvo in pridobitev imena</i>	376
<i>Iniciacija – vstop v svet odraslih in obrezovanje</i>	379
<i>Poroka in zaroka</i>	382
<i>Institucija rodnosti – kanjelengjaa</i>	384
<i>Smrt – pogreb</i>	389
<i>Klicanje – »delanje« dežja</i>	392
<i>Rokoborba</i>	393
LITERATURA	399
BIOGRAFIJA	443
BOGOMIL FERFILA	443
RECENZIJA	447
RED. PROF. DR. MIROSLAV HAČEK	447
RECENZIJA	449
RED. PROF. DR. MARJAN BREZOVŠEK	449

PREBIVALSTVO AFRIKE

DEMOGRAFSKI TRENDI

Prebivalstvo Afrike je zelo neenakomerno razporejeno po afriški celini, kar je posledica neenakomerne razdelitve naravnih virov, zgodovinskega dogajanja ter sposobnosti prilagajanja na različne ekosisteme.

Enajst držav z najnižjo gostoto prebivalcev je razporejenih po celotni celini ter v različnih ekosistemih – deževnem gozdu, savani, polpuščavi in puščavi. Najredkeje poseljene so štiri države – dve iz severne Afrike, Mavretanija in Libija, ter dve iz juga Afrike, Bocvana in Namibija, ki imajo manj kot štiri prebivalce na 1 km². To so države iz ekosistema puščave in polpuščave. Bolj ali manj nepriznana država Zahodna Sahara ima samo 2,2 prebivalca na km² in je prav tako puščavska država. Gabon ima 6,4 prebivalca na km², Centralnoafriška republika pa 7,9. Obe državi sta iz območja deževnega gozda ter iz osrednje Afrike. Tudi Republika Kongo s 13,5 prebivalca na km² je iz območja deževnega gozda, Niger s 15,7, Mali s 14,2 in Čad z 10,9 pa s savanskega dela Afrike. Tudi največja afriška država Alžirija (po odcepitvi Južnega Sudana), ki je enajsta najredkeje poseljena afriška država, je iz puščavskega ekosistema. Kaj pa najgosteje poseljene afriške države?

Zanimivo je, da je med 11 najgosteje poseljenih afriških držav kar pet otokov – Mauritius, ki je s 624 prebivalci na km² najgosteje poseljena afriška država, Sejšeli z 211, Komorski

otoki z 363,1, Sao Tome in Principi s 189,8 in Kapverdski otoki s 129,2 prebivalca na km². Samo največji afriški otok Madagaskar ni prišel v skupino najgosteje poseljenih afriških držav. Ostale najgosteje poseljene države so majhne: Ruanda s 440,8 prebivalca na km², Burundi s 401,7, Gambija s 176,2, Uganda s 165,4 in Malavi s 145,3 prebivalca na km². V to skupino pa sodi tudi velika država Nigerija, ki je s 182 milijoni prebivalcev (leta 2015) najštevilčnejša afriška država – Etiopija in Egipt sta imeli okoli 100 milijonov prebivalcev. Demokratična republika Kongo je imela 77 milijonov, Južna Afrika in Tanzanija 55 milijonov, nad 40 milijonov še Kenija in Sudan.

Tabela 1 nam predstavlja površino in prebivalstvo afriških držav po njenih regijah.

Tabela 1: Površina in prebivalstvo afriških držav (ocene za leto 2015) po afriških regijah (List of African countries 2020).

Regija	Država	Površina v km ²	Prebivalstvo	Regija	Država	Površina v km ²	Prebivalstvo
Severna Afrika	Alžirija	2 381 740	39,7	Vzhodna Afrika	Burundi	27 830	11,2
	Egipt	1 001 450	91,5		Komori	2 170	0,8
	Libija	1 759 540	6,3		Džibuti	23 000	0,9
	Maroko	446 550	34,4		Eritreja	121 320	5,2
	Sudan	1 861 484	40,2		Etiopija	1 127 127	99,4
	Južni Sudan	644 329	12,3		Kenija	582 650	46,1
	Tunizija	163 610	11,3		Madagaskar	587 040	24,2
Zahodna Afrika	Zahodna Sahara	266 000	0,6	Majote (Fr)	374	0,2	
	Benin	112 620	10,9	Malavi	118 480	17,2	
	Burkina Faso	274 200	18,1	Mauritus	2 040	1,3	
	Kapverdski otoki	4 033	0,5	Mozambik	801 590	28,0	
	Slonokoščena obala	322 460	22,7	Reunion (Fr.)	2 512	0,9	
	Gambija	11 300	2,0	Ruanda	26 338	11,6	
	Gana	239 460	27,4	Sejšeli	455	0,1	
	Gvineja	245 857	12,6	Somalija	637 657	10,8	

Regija	Država	Površina v km ²	Prebivalstvo	Regija	Država	Površina v km ²	Prebivalstvo
	Gvineja-Bissau	36 120	1,8		Sveta Helena, Ascension in Tristan da Cunha (UK)	394	0,08
	Liberija	111 370	4,5		Tanzanija	945 087	53,5
	Mali	1 240 000	17,6		Uganda	236 040	39,0
	Mavretanija	1 030 700	4,1		Zambija	752 614	10,2
	Niger	1 267 000	19,9		Zimbabve	390 580	15,6
	Nigerija	923 768	182,2	Jug Afrike	Bocvana	600 370	2,3
	Senegal	196 190	15,1		Lesoto	30 355	2,1
	Sierra Leone	71 740	6,5		Namibija	825 418	2,5
	Togo	56 785	7,3		Južna Afrika	1 219 912	24,5
Osrednja Afrika	Angola	1 246 700	25,0		Svazi	17 363	1,3
	Kamerun	475 440	23,3		SKUPAJ	30 300 000	1186,2
	Centralna afriška republika	622 948	4,9				
	Čad	1 284 000	14,0				
	Kongo	342 000	4,6				
	Ekvatorialna Gvineja	28 051	0,9				
	Gabon	267 667	1,7				
	Sao Tome in Principe	1001	0,2				
	Demokratska republika Kongo	2 345 410	77,3				

V Tabelo 1 smo vključili tudi odvisna ozemlja, in sicer francoska otoka Reunion in Majote, ter britanske Sveto Heleno, Ascension in Tristan da Cunha. Prav francoski otok Majote, ki leži sredi sicer neodvisnih Komorskih otokov, ima največjo gostoto prebivalcev, in sicer 641,7 na km² – Slovenija ima 100 prebivalcev na km².

Leta 2016 so celotno prebivalstvo Afrike ocenili na 1,23 milijarde, kar je predstavljalo 17 % svetovnega prebivalstva. Po projekcijah OZN naj bi afriško prebivalstvo leta 2050 narastlo

na 2,5 milijarde in tedaj predstavljalo že 26 % svetovnega prebivalstva. Po tej projekciji, ki verjetno izhaja iz današnjih demografskih trendov o Afriki ob predpostavki, da se v prihodnosti ne bodo spremenili, kar je seveda napačno, bi afriško prebivalstvo leta 2100 narastlo na 4,5 milijarde in tedaj predstavljalo 40 % celotnega svetovnega prebivalstva.

Dejstvo je, da je v vseh državah sveta rast življenjskega standarda prebivalcev znižala fertilitetno žensk. Ni razloga, da tega ne bi pričakovali tudi v Afriki.

Leta 2009 je prebivalstvo Afrike preseгло eno milijardo in ob tedanji stopnji rasti, ki je znašala 2,6 %, bi se podvojilo v 27 letih. Do leta 2017 je stopnja rasti upadla na 2,4 % in ob takšni nespremenjeni stopnji rasti bi se na dve milijardi podvojilo leta 2038.

V Afriki še vedno le malo uporabljajo kontracepcijo, kar pomeni, da se fertilitetna žensk bistveno ne zmanjšuje. Zaradi boljše zdravstvene oskrbe in višjega življenjskega standarda se zmanjšuje smrtnost otrok in podaljšuje življenjska doba. V obdobju 2010–2015 je pričakovana življenjska doba v Afriki v povprečju znašala 60,2 leta, kar je še vedno malo (Demographic of Africa, 2020).

Najgosteje so v Afriki poseljena naslednja območja.

1. Nekaj predelov Nigerije, zlasti domovini ljudstev Igbo in Yoruba ter okoli nekdanjih držav Hausa v mestih Kano, Zaria in Sokoto v severni Nigeriji.
2. Predeli vzdolž jezera Viktorija – od Burundija in Ruande do južne Ugande in zahodne Kenije.
3. Nekaj predelov v vzhodni in osrednji Afriki – južni Malavi, severovzhodna Tanzanija, osrednja Etiopija.

4. Nekaj predelov Južne Afrike, v prvi vrsti nekaj območij, ki so bila predvidena kot »domovine« za črnsko prebivalstvo v obdobju apartheida.
5. Otoki Majote, Reunion, Kapverdski in Komorski otoki ter Sao Tome in Principe (Stock 2004, 149–150).

Vseeno pa so zdravstveni izzivi Afrike še vedno največji na svetu.

Diabetes tipa 2 je prava epidemija v afriških državah in pogosto sploh ni diagnosticiran.

Samo v podsaharski Afriki je leta 2011 prebivalo 69 % vseh ljudi na svetu, ki so bili okuženi z virusom HIV/AIDS. S številnimi programi – abstinenca, bodi zvest, uporabljaj kondom, programi Fundacije Desmond Tutuja, so trend uspeli obrniti navzdol.

Večino smrti zaradi malarije prav tako beležimo v Afriki. V podsaharski Afriki število umrlih mater in dojenčkov predstavlja 45 % vseh na svetu.

S širokimi programi cepljenja je mednarodnim zdravstvenim organizacijam uspelo zajezi epidemije ošpic. Še vedno je 500 milijonov Afričanov okuženih s tropskimi boleznimi, kot npr. trakuljo. V nekaterih delih je prisotna tudi bolezen »rečna slepota«, ki povzroča slepoto.

Še posebej v podsaharski Afriki primanjkuje zdravnikov, ki se po pridobitvi diplome raje odločijo za delo v tujini – primer župana Bosmana v Piranu. Kar 85 % Afričanov še vedno uporablja tradicionalno medicino, kar pogosto pomeni tudi storitve vračev. Javne zdravstvene politike v Afriki se morajo ukvarjati še s problemom njihove primernosti za sodobno družbo.

ETNIČNE SKUPNOSTI

V južni, jugovzhodni in osrednji Afriki prevladujejo pripadniki bantujskih jezikov, ki spadajo v jezikovno družino Niger Kongo. Več nilotskih skupin najdemo v južnem Sudanu in vzhodni Afriki, svahilsko govoreče skupine na svahilski obali ter prvotne Khoisane in Pigmejce v južni in osrednji Afriki, ki skupaj s Khoikhoi sestavljajo Khoisane. Pigmejci so v osrednji Afriki živeli pred prihodom Bantujcev.

V zahodni Afriki večinoma govorijo jezike iz skupine Niger Kongo – ljudstva Joruba, Igbo, Fulani, Ahan in Volof. V osrednji Sahari je največ pripadnikov ljudstev Mandinka, nekaj južneje pa čadsko govoreče skupine kot npr. Hausa.

V muslimanski severni Afriki najdemo tri glavne etnične skupine: Berbere na severozahodu, Egipčane in Libijce na severovzhodu in nilskosaharsko govoreča ljudstva na vzhodu. Arabski vojščaki in priseljenci, ki so na sever Afrike prišli v 7. stoletju, so s seboj prinesli muslimansko vero in arabščino ter postopoma skoraj v celoti arabizirali to regijo. Berberske skupnosti so še vedno znatne v Maroku in Alžiriji, nekaj manj v Tuniziji in Libiji. V Sahari so prevladujoči Tuaregi in druga nomadska ljudstva, ki pa so prav tako arabizirana.

V arabiziranem Sudanu najdemo nilskosaharsko govoreče etnične skupine kot Nubijce, Fure, Masalite in Zagavijce.

Na Afriškem rogu (Somalija, Džibuti, Eritreja) so v večini afroazijsko govoreče skupine kot Amharci, Tigrajanci, Oromci in Somalijci.

Pred obdobjem dekolonizacije so v številnih predelih Afrike živeli Evropejci. Samo iz Alžirije in Maroka se je nato

izselilo 1,6 milijona francoskih kolonov. Kot smo videli v našem zgodovinskem pregledu Afrike, jih je veliko živelo tudi v Keniji, Kongu, Rodeziji, Mozambiku in Angoli. Vseeno pa so evropske manjšine tudi danes v nekaterih afriških državah, zlasti v Južni Afriki, Zimbabveju, Namibiji, Reunionu. Največ jih je v Južni Afriki – Buri oziroma Afrikanerji, britanski izseljenci in mešanci evropsko-afriškega porekla.

Britanci so v svoje kolonije množično uvažali ceneno delovno silo iz Indije, ki je tam tudi ostala in celo prevzela nekatere države – Mauritius v Afriki in Fidži v Avstralaziji. Velike skupnosti Indijcev so zlasti v Južni Afriki, nekaj manjše v Keniji in Tanzaniji, nekaj se jih je vrnilo tudi v Ugando, ko jih je predsednik Idi Amin 1972. leta izgnal iz države.

Malagaško prebivalstvo Madagaskarja je avstronezijskega izvora, pomešanega z afriškimi ljudstvi. Tisti Malagaši, ki živijo na obali, pa so mešani tudi z Evropejci, Indijci in Arabci.

V Južni Afriki mešance več ras imenujejo Rtske mešance – indijski, malajski, evropejski in afriški predniki.

V začetku 21. stoletja se je v Afriko priselilo tudi veliko prebivalcev Latinske Amerike, zlasti Mehike, Kolumbije, Čila in Peruja, ki so se naselili večinoma v Južni Afriki, Keniji, Nigeriji, Ugandi in Gani.

Ocenjujejo, da je v Afriki nekje med 1500 in 2100 prvotnih jezikov – odvisno od načinov razvrščanja med jezike in dialekte. Nekateri govorijo celo o več kot 3000 jezikih. Samo v Nigeriji naj bi bilo prisotnih več kot 500 jezikov (Demographic of Afrika 2020).

Glavne so tri jezikovne družine: jeziki družine Niger Kongo (vključno z bantujskimi jeziki), ki jih govorijo v zahodni, osre-

dnji, jugovzhodni in južni Afriki; jeziki nilsko saharske družine, ki jih govorijo na ozemlju med Tanzanijo in Sudanom ter med Čadom in Malijem ter jeziki khoisanske jezikovne družine v puščavi Kalahari, predvsem v Namibiji in Bocvani.

Afroazijatske ali semitohamitske jezike, ki so nastali v Zahodni Aziji ali v Afriki, govorijo v zahodni Aziji, severni Afriki, na Afriškem rogu ter v delih Sahela – ozemlju med Saharo in sudansko savano.

Novejšega izvora so avstronezijski jeziki na Madagaskarju ter indoevropski jeziki v Južni Afriki in Namibiji – angleščina, nemščina, burščina ali afrikanščina.

Od vse te silne množice jezikov jih je približno sto, ki jih govori večje število prebivalcev. Najpogostejši so arabščina, berberščina, pa somalijski, amharski, oromski, igbojski, svahilski, hausijski, mandinski, fulanski in jorubski jezik, ki jih govori na desetine milijonov Afričanov. Največ prebivalcev Afrike govori jezike iz jezikovne skupine Niger Kongo – okoli 500 milijonov leta 2017, od tega je polovica govorcev bantujskih jezikov, ki so se po podsaharski Afriki razširili med velikim preseljevanjem bantujskih plemen. Najpogosteje govorjeni posamični jezik je arabščina, ki jo v severni Afriki govori 330 milijonov prebivalcev. Jezike iz nilskosaharske jezikovne družine govori približno 100 milijonov prebivalcev (Ibid).

REVŠČINA

Večina nerazvitih držav sveta glede na kazalec kosmati družbeni proizvod na prebivalca se nahaja v Afriki.

Leta 2006 je bilo od 50 držav z najnižjo stopnjo razvitosti na seznamu OZN, kar 34 držav iz Afrike. V številnih afriških državah je kosmati družbeni proizvod na prebivalca manj kot 5200 dolarjev na leto. Le otoška država Sejšeli je imela leta 2016 kosmati družbeni proizvod na prebivalca višji od 10 000 dolarjev.

Leta 1820 je povprečni Evropejec zaslužil trikrat toliko kot povprečen Afričan, danes vsaj dvajsetkrat več.

Glavne probleme dolgoročnega zaostajanja Afrike za ostalimi celinami sveta, bi lahko opisali na naslednje načine.

1) Neekonomska izraba zemlje. Južno od Sahare skoraj ne obstajajo majhna kmečka oziroma zemljiška posestva. V številnih državah obstaja še plemenska lastnina zemlje, v drugih je zemlja v rokah potomcev evropskih priseljencev iz 19. in 20. stoletja. Npr. leta 2005 je bilo v Južni Afriki še vedno 82 % rodovitne zemlje v rokah Evropejcev. Številne države ne poznajo svobodnega zasebnega lastništva zemlje, drugje ni dovoljeno lastništvo deprivilegiranih skupin. Večina prebivalcev Afrike je zato v položaju kmečkih delavcev, ki so slabo plačani. Prav tako imajo afriške države slabo razvit sistem registracije zemljišč in posledično tudi pravno varstvo zemljiške posesti. To tudi omejuje možnost pridobivanja kreditov.

Še danes se ne morejo dogovoriti, kakšna bi morala biti optimalna strategija razvoja zemljiške posesti in njene izrabe. Nekateri zagovarjajo gojenje tradicionalnih, drugi genetsko modificiranih poljščin.

2) Neekonomska in koruptivna poraba mednarodne pomoči. Samo do leta 2011 je mednarodna skupnost afriškim državam poslala več kot 500 milijard dolarjev razvojne pomoči.

Le malo denarja je bilo koristno uporabljenega in številne afriške države so ostale visoko zadolžene. Velik del dolgov jim je Zahod tudi odpisal. Sedaj smo soočeni s hitrim zadolževanjem do kitajskih investitorjev.

Največ denarja so porabili na velikih projektih, npr. velikih jezovih, hidroelektrarnah, čeprav bi bilo bolje, da bi ga investirali v manjše.

Verjetno je velik del denarne pomoči poniknil v koruptivnih povezavah. Družinske, klanske in plemenske povezave so v Afriki pomembnejše od narodnih interesov.

Pogosto je mednarodna pomoč povzročila več škode kot koristi. Pogosto zato ne razvijejo ustreznega davčnega sistema.

3) Neekonomska izraba človeških virov. Široka razpoložljivost poceni delovne sile ima pogosto za posledico neustrezne kmetijske in industrijske politike. Tudi v razvitih afriških državah so stopnje nepismenosti lahko še visoke. Malo je tudi univerz in univerzitetno izobraženega kadra, zlasti inženirjev, znanstvenikov in celo učiteljev.

4) Visoka smrtnost je v veliki meri posledica okužene vode in bolezni, ki iz nje izvirajo. Glavni razlog je mešanje virov pitne vode s fekalijami in odplakami.

Še pred nekaj leti je vsak dan za HIV/AIDSOM umrlo 3000 Afričanov, 11 000 pa se jih je na novo okužilo. Zdravijo manj kot 1 % obolelih.

V nekaterih državah je bilo okuženih do 30 % spolno aktivnega prebivalstva. Potem je tu še smrtonosna virusna bolezen ebola, pa malarija, tuberkuloza, trakulja, griža, otroška paraliza – zaradi napačnih antiameriških informacij izbruhnila v muslimanskih predelih Nigerije, rečna slepota itn.

5) Neustrezna infrastruktura. Čista pitna voda je v Afriki redkost. Le redka mesta imajo ustrezen sistem kanalizacije. Prekuhavanje vode je težavno, zaradi pomanjkanja goriva in kurjave. Največji problemi so v hitro rastočih mestih, npr. Kairo, Lagos, Kinšasa.

Kolonialne države so gradile ceste in železnice samo v notranjost svojih kolonij, ne pa med afriškimi državami. Samo v jugozahodni Afriki imajo povezan železniški sistem, za ostale dele je to še prednostna naloga. Enako velja za letalske in celo komunikacijske povezave. Npr. telefonski klici med Gano in sosednjo Slonokoščeno obalo so potekali preko postaj v Franciji in Veliki Britaniji.

Pred kolonialnim obdobjem je Afrika imela več prekoce-linskih trgovskih poti, vendar so jih kasneje zanemarili. Tudi prometna infrastruktura je pogosto v slabem stanju, nevdrževa in pogosto iz kolonialnega obdobja.

6) Poleg dolgotrajnih državljanskih vojn v Somaliji in Demokratični republiki Kongo, so še številnih etnični, verski in drugi konflikti. Posledica so številnih begunci in razpad gospodarstva.

7) Podnebne spremembe povzročajo številne naravne nesreče in revno prebivalstvo se skoraj ne more spopadati z njimi (Poverty in Africa 2020).

Afrika je najrevnejša celina sveta, kljub bogastvu naravnih in človeških virov. Celoten kosmati družbeni proizvod Afrike predstavlja komaj eno tretjino ameriškega.

GOSPODARSTVO

Leta 2018 je afriški kosmati družbeni proizvod narastel za 3,2 %, leta 2017 pa 3,4 %. Glavni dejavniki solidne gospodarske rasti so bili povečano globalno povpraševanje po afriškem izvozu, višje investicije v infrastrukturo ter ugodno vreme. Tudi za leto 2019 naj bi gospodarska rast znašala 3,4 %.

Če pa bi celina hotela doseči sprejete Trajnostne razvojne cilje 2030 in Agendo afriške unije 2063 kot dva ključna razvojna programa, za katera so se dogovorile afriške države, bi morale biti stopnje gospodarske rasti trikrat višje.

Za doseg takšnih stopenj gospodarske rasti bi morale afriške države za povečanje produktivnosti uporabiti nove tehnologije in investirati med 30 in 35 % svojega kosmatega družbenega proizvoda. Morale bi bistveno izboljšati poslovno okolje in z uporabo ustreznih fiskalnih politik spodbujati zasebne investicije.

V razvijajočih državah sveta je bila gospodarska rast v obdobju 2015–2017 4,4 %. Rast vrednosti ameriškega dolarja proti drugim svetovnim valutam bo še povečala stroške servisiranja dolga afriških držav, ki je denominiran v dolarjih. Dražji dolar bo zmanjšal tudi izvoz afriških držav. Rast v največjih afriških gospodarstvih – Angoli, Nigeriji in Južnoafriški republiki ostaja nizka. Visoka pa je v državah brez naravnih virov – Etiopiji, Senegalu, Slonokoščeni obali, in to zaradi velikih državnih investicij v infrastrukturo. Sedanja stopnja investicij v afriških državah je 25 % kosmatega družbenega proizvoda, BDP, v vzhodni Aziji in na Pacifiku pa 32 %.

Kmetijski sektor ostaja motor gospodarske rasti v vzhodni

Afriki, v Etiopiji, Keniji, Ruandi in Tanzaniji pa so močno razvili tudi industrijo in storitve (turizem).

V zahodni Afriki so višje cene nafte spodbudile gospodarsko rast v Nigeriji in Gani; Benin, Slonokoščena obala, Niger in Senegal pa so rastle zaradi večjega povpraševanja po rudah in kmetijskih proizvodih.

Višje cene nafte in nova proizvodnja nafte in plina je spodbujala gospodarsko rast v Kamerunu, Kongu in Ekvatorialni Gvineji v osrednji Afriki, turizem na otoku Sao Tome in Principe, izvoz diamantov v Centralnoafriški republiki.

V severni Afriki so se stopnje gospodarske rasti iz 5,3 % leta 2017 znižale na 3,7 % leta 2018. Razlog je bila manjša potrošnja prebivalstva zaradi politične nestabilnosti v Libiji ter znižanje inflacije v Alžiriji, Egiptu in Sudanu.

Afriške države so bile uspešne v zniževanju inflacije iz 14,4 % leta 2017 na 11,1 % leta 2018.

Prav tako so uspele znižati tudi fiskalni deficit iz 5,3 % BDP leta 2017 na 5 % leta 2018. To je bila posledica fiskalne konsolidacije, zlasti znižanja subvencij za gorivo in hrano, višjih cen nafte in večje proizvodnje, pa tudi širjenja davčne osnove in boljšega pobiranja davkov. Kljub znižanju fiskalnega deficita pa je narastel domači javni dolg kot delež BDP, in sicer iz 48,3 % leta 2017 na 50,5 % leta 2018, ter tudi tuji dolg iz 35,5 % na 37,6 %.

Z zvišanjem afriškega izvoza so zmanjšali tudi primanjkljaj tekočega računa (bilanca zunanje trgovine in storitev) iz 3,9 % BDP leta 2017 na 3,1 % leta 2018. V državah, ki so uvažale veliko kapitala, nafte, hrane ter bile visoko zadolžene (velike obresti), pa se je primanjkljaj ponekod drastično zvišal – v Mavretaniji na

24,3 % BDP, na Sejšelih na 25,5 %, v Nigru na 15,3 % BDP in v Mozambiku na 21,7 % BDP (Economic Report 2020).

Leta 2017 je Afrika dosegla najvišje povečanje trgovinskega izvoza – 18,3 %, Azija 11,3 % in Evropa 10,3 %. Delež afriškega izvoza v svetovnem izvozu se je iz 2,2 % leta 2016 povečal na 2,4 % leta 2017. Ker je bila rast uvoza nižja, so znižali tudi primanjkljaj trgovinske bilance. Največji del afriškega izvoza izven Afrike še vedno predstavljajo surovine – energenti, rude in kmetijski izdelki. Goriva zavzemajo celo 39,4 % celotnega izvoza v letu 2017.

Južnoafriška republika je v afriškem izvozu predstavljala 18,2 %, Nigerija 12 % in Alžirija 10 % – vse na področju izvoza nafte v obdobju 2015–2017.

Na področju izvoza hrane je bila na prvem mestu Slonokoščena obala s 14,3 %, na drugem Južnoafriška republika z 12,5 % in na tretjem Maroko z 11 % celotnega izvoza hrane.

Trgovski uvoz Afrike večinoma predstavljajo industrijski izdelki – 70,7 % leta 2017. Največja uvoznica strojne in transportne opreme je bila Južnoafriška republika z 18,6 %, nato Alžirija z 11,9 % in še Egipt z 10,3 %

Če pa pogledamo trgovino znotraj Afrike, dobimo spet drugačno podobo. Južnoafriška republika v druge države Afrike izvozi kar 45 % celotnega medafriškega izvoza. Skupaj s še 12 drugimi afriškimi državami izvozijo v druge afriške države 75 % izvoza. Nigerija v druge afriške države izvozi 30 % celotnega izvoza nafte.

Neposredne tuje investicije v Afriko so leta 2017 znašale 41,8 milijarde dolarjev, kar je bilo za 21,5 % manj kot v letu 2016. Leta 2018 naj bi se okrepile na 50 milijard dolarjev.

Neposredne tuje investicije iz Afrike v druge države so leta 2016 znašale 12,1 milijarde dolarjev. Največja investitorica v tujino je bila seveda Južnoafriška republika s 7,4 milijarde dolarjev, Nigerija z 1,3 milijarde dolarjev in Maroko z 0,9 milijarde dolarjev.

Največji tuji investitorici v Afriko sta ZDA in Kitajska. Gospodarska rast Afrike počasi zmanjšuje tudi revščino. Leta 1990 je znašala 54,3 %, leta 2016 36 %. Ob hitri rasti prebivalstva se relativni del revnih zmanjšuje, v absolutnem znesku pa število zelo revnih ostaja 390 milijonov. Zaskrbljujoča je t. i. »globina revščine«, ki znaša 15,2 %, v svetu pa je 8,8 %. Zaradi večje »globine« je tudi zmanjševanje revščine počasnejše. Revnim je tako skoraj onemogočen dostop do javnih storitev, zlasti zdravstvenih, ki so praviloma drage (Ibid).

MIGRACIJE

Razlogi za migracije prebivalcev so zelo raznoliki – od iskanja novih priložnosti, umika od vojnih in naravnih nesreč, pa do verskih in družbenih navad. V Afriki so migracije odigrale pomembno vlogo v razvoju mest, preraždeljevanju dohodka in izmenjavi idej (Cole in Blij 2007, 139; Lucas 2005).

Poseben problem predstavlja izseljevanje visoko izobraženih domačinov v Evropo, Severno Ameriko, Avstralijo in v bogate države Zaliva. Številne afriške (pa tudi slovenske) zdravnike, inženirje, znanstvenike in druge strokovnjake pritegnejo višje in stabilnejše plače, boljši pogoji dela in priložnosti za profesionalno izpopolnjevanje ter tudi primernejše življenjsko

okolje v razvitejših državah. Easterly in Nyarko (2009, 318) navajata vrsto razlogov za in proti »begu možganov«.

Negativnih posledic vidita le malo:

- izobrazba in strokovnost je nujna za dolgoročni razvoj matične države, zato naj bi izobraženci ostali doma,
- njihovo znanje bi prinašalo dohodek tudi njihovi družini in sorodnikom, če bi ostali doma,
- razbitje družine ima za posledico psihosocialne probleme tistih, ki odidejo in družine, ki ostane doma.

Več navedeta pozitivnih posledic:

- ker odidejo prostovoljno, si migrantje tako izpolnijo svoje želje in interese,
- družina v domači državi lahko živi bolje na račun poslanega denarja in drugih koristi od svojega člana na delu v tujini,
- domače prebivalstvo bo bolj motivirano za svoje izobraževanje in usposabljanje, če bo obstajala možnost odhoda,
- migrantje lahko tudi iz tujine vplivajo na domače družbene in politične institucije,
- zaradi možnosti izseljevanja izobraženih bodo oblasti izboljševale plače in delovne pogoje domačih strokovnjakov,
- če se migrantje vrnejo domov, stalno ali začasno, prinesejo s seboj kapital, novo znanje in nove tehnologije,
- migrantje lahko vzpostavijo trgovinske in investicijske povezave med svojo novo in izvorno državo,
- z možnostjo izseljevanja se povečuje prostor državljanskih pravic v matični državi.

Razreševanje problema »bega možganov« je težavno, ker je treba razrešiti številne razvojne ovire – od delovnega in življenj-

skega okolja, javnih financ, izobraževalnega in zdravstvenega sistema itn.

Za nekatere afriške države je značilna visoka stopnja izseljevanja visoko izobraženih kadrov, spet za druge pa v manjši meri. Največ odliva je iz majhnih, najrevnejših in s konflikti in vojnami prizadetih držav. Vlade se običajno trudijo zaježiti takšno izseljevanje, čeprav bi bila verjetno boljša strategija povečevanje možnosti za izobraževanje ter izboljševanje delovnega in profesionalnega okolja za visoko izobražene strokovnjake.

Vendar so pogoji bivanja in dela za afriške strokovnjake v ciljnih državah različni in odvisni predvsem od njihovega obvladovanja novega jezika, kakovosti in priznavanja dosežene izobrazbe v domovini (tudi številne slovenske univerzitetne diplome niso priznane v Severni Ameriki), pa stopnja in sposobnosti integracije v trg dela v novi državi.

Afriške države ne smejo biti preveč restriktivne glede odhajajočih strokovnjakov, ker to lahko še bolj spodbuja njihovo emigracijo in preprečuje njihovo vračanje. Smiselno pa je od njih zahtevati, da so nekaj let dolžni opravljati službo doma ter da pokrijejo del stroškov njihovega izobraževanja. Vseeno pa mora vlada pokrivati stroške najrevnejšega dela prebivalstva in študentov z najboljšimi ocenami.

Obdavčitev izseljenih strokovnjakov bi bilo težko izvesti, saj bi to zahtevalo sodelovanje vlad novih držav. Verjetneje je, da bi privolile v nudenje finančne, tehnične in strokovne pomoči izobraževalnim institucijam v afriških državah, iz katerih se strokovnjaki izseljujejo.

Vseeno lahko rečemo, da iz Afrike emigrira relativno majhen odstotek strokovnjakov, še posebej, če upoštevamo ogromne razlike v dohodkih med afriškimi in zahodnimi državami.

Razen Karibskih otokov in Osrednje Amerike imajo vse države v razvoju stopnjo emigracije okoli 3 % glede na celotno delovno silo. Podsaharska Afrika je imela tretjo najnižjo stopnjo emigracije med razvijajočimi regijami – samo 1 % njene delovne sile je prebival v državah OECD ali v Južni Afriki.

Vendar pa bolj izobraženi delavci emigrirajo prej kot manj izobraženi, kar je še posebej veljalo za univerzitetno izobražene afriške kadre – pri tem primerjajo število univerzitetno izobraženih migrantov v tujini s številom univerzitetno izobraženih doma. Leta 2000 je bila stopnja emigracije teh kadrov 5 % v Južni Ameriki, Južni Aziji in v Vzhodni Evropi, pa do 41 % na Karibskih otokih. Afrika je imela tretjo najvišjo stopnjo emigracije univerzitetno izobraženih, za Karibi in Osrednjo Ameriko. Najnižja stopnja izseljevanja teh kadrov je bila v Južni in Vzhodni Aziji, kar je bil že znak hitrega gospodarskega razvoja azijskih držav.

Treba je poznati tudi sestavo delovne sile doma in v migracijah. V podsaharski Afriki, ki razvojno precej zaostaja za severno Afriko, je delež univerzitetno izobraženih v celotni delovni sili manj kot 3 %. V celotnem številu migrantov iz Afrike pa je njihov delež več kot 35 %.

Omenili pa smo že velike razlike v stopnjah emigracije univerzitetno izobraženega kadra iz različnih afriških držav. V Burkini Faso so imeli univerzitetno izobraženi 3 % stopnjo emigracije (število strokovnjakov v tujini glede na število doma), na Kapverdskih otokih kar 82 % – navežejo stike s turisti iz

zahodnih držav, ki jim pomagajo pri emigraciji. Večina strokovnjakov iz Afrike, leta 2000 53 %, je odšla v ZDA, Avstralijo in Kanado. Pri vseh emigrantih iz Afrike pa je v te tri države odšlo 28 % emigrantov. Najvišjo stopnjo izseljevanja strokovnjakov, več kot 25 %, so leta 2000 beležili že v omenjenih Kapverdskih otokih, pa Republiki Kongo, Eritreji, Gambiji, Gani, Gvineji Bissao, Keniji, Liberiji, Malaviju in Mauritiusu.

Najmanj strokovnjakov, manj kot 10 %, pa je emigriralo iz Angole, Benina, Bocvane, Burkine Faso, Burundija in Centralnoafriške republike (Leverating migrations for Africa 2011).

ZDA, Avstralija in Kanada so na vrhu držav za emigracijo afriških strokovnjakov iz več razlogov. Migracijske politike v teh treh državah dajejo prednost izobraženim priseljencem. Njihovi trgi dela imajo višjo stopnjo prilagodljivosti na priseljence različnih ras. Prav tako te države nudijo boljše pogoje za asimilacijo in napredovanje kot druge države OECD. Njihova oddaljenost in s tem povezani višji stroški pa omejujejo prihod manj izobraženih afriških izseljencev, ki si težje privoščijo višje stroške preselitve.

Omenimo še pomen nekdanjih kolonialnih povezav. Še danes so zelo pomembne. Francija tako dobi največji delež migrantov iz Slonokoščene obale, Madagaskarja in Senegala, Združeno kraljestvo pa iz Kenije in Zambije. Pri univerzitetno izobraženih migrantih pa so kolonialne povezave manj pomembne.

Ob prihodu afriškega strokovnjaka v zahodno državo pa pogosto pride do »zapravljanja možganov« – v primeru, da dobi službo, ki ne zahteva visoke izobrazbe ali pa jo sploh ne dobi. To se dogaja v vseh državah. Spomnim se, da so v ZDA že v 70-ih

letih 20. stoletja, ko sem začel obiskovati to državo, številni doktorandi izobraževalnih ved vozili taksije. Najboljše možnosti za pridobitev ustreznega delovnega mesta imajo tisti Afričani, pa tudi tujci nasploh, ki imajo t. i. »profesionalne diplome« – medicina, farmacija, veterina, pravo. Strokovnjaki iz frankofonskih afriških držav (Kamerun, Senegal, Sierra Leone) so imeli v ZDA manjše možnosti pridobitve ustreznega delovnega mesta kot strokovnjaki iz anglofonskih afriških držav.

Najbolj kontroverzno je izseljevanje medicinskega osebja, v prvi vrsti zdravnikov. Nekateri trdijo, da je izseljevanje zdravnikov imelo za posledico zniževanje kakovosti zdravstvene oskrbe v Afriki, ki je že tako obupno nizka. Npr. v Gani je leta 2002 v javnem zdravstvenem sektorju primanjkovalo 47 % zdravnikov in 57 % medicinskih sester. Leta 2008 je bilo število zdravnikov na 100 000 prebivalcev v številnih državah Afrike manj kot 5, v številnih državah OECD, kamor se izseljujejo, pa več kot 250.

Leta 2004 je bilo tako v državah OECD 25 000 zdravnikov iz Afrike, kar je predstavlja eno četrtno vseh zdravnikov, ki so delali v podsaharski Afriki (Ibid). Konec 20. stoletja so afriške države zaradi večjih vlaganj v izobraževanje uspele povečati število zdravnikov za 61 %. Vendar se je tudi število odhajajočih zdravnikov povečalo na 91 %. Razlogi odhajanja zdravnikov iz Afrike so podobni kot pri drugih migrantih, nekaj je tudi specifičnih – več možnosti za profesionalni razvoj, za podiplomsko izobraževanje, medicinska oprema in podporno medicinsko osebje. Kar 85 % afriških zdravnikov je leta 2000 emigriralo v Združeno kraljestvo, ZDA, Kanado in Avstralijo, na petem mestu je bila Irska. Zdravniki iz frankofonskih držav so večinoma odhajali v Francijo in Belgijo.

Zaradi velikega števila zdravnikov v velikih afriških državah, kot so Nigerija, Etiopija, Južna Afrika, Sudan in Gana, je v absolutnem številu največ zdravnikov v tujini prav iz teh držav – čeprav jih relativno zapusti manjši odstotek kot iz manjših in revnejših držav. Iz teh petih držav je bilo leta 2004 kar 87 % vseh zdravnikov v državah OECD, samo iz Južne Afrike 60 % (Ibid).

RELIGIJA

Islam

Muslimanska vera se je iz Bližnjega vzhoda v severno Afriko razširila v drugi polovici 7. stoletja, ko so vojaki Umajjadskega kalifata s središčem v Damasku zasedli sprva Egipt, nato pa tudi druga ozemlja. Najboljši general drugega kalifa Umarja ibn al-Khattaba po imenu Amr Ibn al-As je na čelu 12 000 vojakov in lokostrelcev prečkal Rdeče morje ter zavzel mesto Fustat – leta 920 je postal Kairo. Bizantinska vojska se mu ni mogla dolgo upirati in hitro so v njegove roke padla tudi mesta Aleksandrija in Tripoli. K nadaljnjemu širjenju islama so odločilno prispevali prvotni prebivalci severne Afrike, Berberi, ki so sprejeli bodisi prostovoljno bodisi prisilno novo religijo in jo v 8. stoletju uveljavili na trgovinskih karavanskih poteh širom Zahodne Afrike. Z njimi je vstopila tudi v osrednjo Afriko, vse do jezera Čad. Iz Egipta pa so novo vero razširili tudi proti jugu, v Sudan in nato tudi južno od puščave Sahara. Tretji val pa je islam iz Arabskega polotoka prinesel na obale Vzhodne Afrike oziroma na svahilsko obalo in na Rog Afrike.

Ko je islam dosegel savane izpod Sahare, ki jih imenujemo Sahel, so ga začele sprejemati tudi vladajoče elite afriških držav. Zlasti na podeželju so ljudje v veliki meri ohranili tudi svoja prvotna prepričanja in obrede ali pa so jih vnesli in pomešali z novo religijo. Muslimanski trgovci so islam prinesli v tedanja kraljestva – najprej v Gao 985. leta, nato Ganski imperij, Malijski imperij, Imperij Songhai, Kraljestvo Kanem ter v 14. stoletju še v kraljestvo Hausa. S tem se je muslimanska osvojitve afriških ozemelj zaključila. Do 12. stoletja je krščanstvo v severni Afriki skoraj v celoti izginilo, kopti v Egiptu pa so predstavljali še manj kot 10 % prebivalcev.

V Maroku je v 11. stoletju nastala ortodoksna dinastija Berberov, imenovana afriški Murabituni ali Almoravidi, ki so jih Evropejci imenovali Mavri. Njihov cilj je bilo očiščenje afriškega islama v skladu z učenjem preroka Mohameda ter odstranitev vseh sestavin afriške prvotne religije. Po reformiranju Mavretanije, Gvineje, Senegambije, Malija in Zahodne Afrike so zasedli tudi Španijo, v kateri je vladal kralj Alfonso VI. Tam so ostali do leta 1235 (Shakur 2020).

Krščanstvo je ostalo bolj prisotno v Vzhodni Afriki, še posebej v Nubiji ter v Kraljestvu Faras, Kraljestvu Dongola, Kraljestvu Alodija in Kraljestvu Aksum (današnji Etiopiji). Mamluški sultanat Egipt je v 14. stoletju zasedel tudi ta kraljestva, z izjemo Kraljestva Aksum, ki se je tedaj imenovalo Kraljestvo Abesinija in je trajalo do 20. stoletja. Na Afriškem rogu so ustanovili dve močni muslimanski državi, in sicer Sultanat Adal (1415–1577) in Sultanat Ajuran (13. do 17. stoletje).

Muslimanska vera se je utrdila tudi na Svahilski obali Vzhodne Afrike, kjer so se naselili muslimanski trgovci iz